

מבוא: משני צידי המטבע

זמן לסיעור מוחות: אסופת מאמרים על החברה הישראלית היא במה לפרסום טקסטים איכותיים של כותבים וכותבות אקדמאיים מומחים מתחומי דעת שונים ומגוונים. בספר המונח לפניכם עשר מסות קצרות שכתבו לבקשתנו בוגרים ובוגרות של קרן החינוך הבין-לאומית אייסף, כולם בעלי תארים מתקדמים, דוקטורים ופרופסורים פעילים ומובילים בתחומי דעת מגוונים, חוקרים ומלמדים במוסדות אקדמיה שונים בישראל.

באסופת המאמרים הנוכחית מובאות נקודות המבט השונות של הכותבים והכותבות על תחומי דעת ענפים בישראל המודרנית. הבקשה היחידה שהצבנו בקול הקורא הייתה שהמאמרים יפנו את הזרקור אל הטוב שבחברה הישראלית, אל ההצלחות ואל הנקודות לשימור, כפי שהמחברים והמחברות תופסים אותן, ומנגד, שיצביעו גם על כל הפערים, ואף יציפו נקודות לשיפור בתחום העומד בלב הטקסט.

לשמחתנו, גם הביקורתיים בטקסטים שקיבלנו אכן ניסו לשקף את שני צידי המטבע: מן הצד האחד, המורכבויות, החסמים, הקשיים והפערים הקיימים בחברה הישראלית, ומן הצד האחר, כמה נקודות אור

ופירוט הדרך והצעדים היעילים שנעשו, המשקפים את הקדמה שהתחוללה בחברה הישראלית. כלל לא מפתיע שהמנגנונים החינוכיים בישראל קיבלו ביטוי נרחב בטקסטים של הכותבים. כאנשי חינוך ומחקר, רבים ממחברי האסופה עוסקים במערכת הלימודית ומדגישים את תפקידה כמנוף לצמצום פערים בחברה, ואף מתארים את השימוש הפונקציונלי בהשכלה כמנוע לקידום המדינה. מעניין היה לראות כי מקצת הכותבים והכותבות הזכירו את הסוגיה החינוכית והלימודית - ההצלחות והתיקון שיש לעשות - כבדרך אגב, ואילו אחרים הקדישו את הטקסט כולו לתזה בעלת גוון חינוכי זה או אחר. לדוגמה, מאמרו של פרופ' עמי מויאל עוסק נקודתית בחינוך לטכנולוגיה. הוא דן בתרומת המדע, הטכנולוגיה וההנדסה לצמיחתה הכלכלית של ישראל. בהדגשת התרומה הטכנולוגית לכלכלה, מויאל מצביע גם על תהליכי עומק אחרים שיש לעשות במערכת החינוך כדי שמדינת ישראל תמשיך להוביל בתחום הטכנולוגיה והחדשנות.

גם ד"ר מוטי גיגי מקדיש את הטקסט לנושא ההשכלה בישראל, אך הוא בוחן את הדברים מזווית אחרת. גיגי מגדיר מחדש את קטגוריית "דור ראשון להשכלה אקדמית", מתאר את הקשיים ואת החסמים שבהשתלבותם ההדרגתית של בני הדור הזה במערכת האקדמית והחינוכית בישראל, ומראה את החשיבות שבשילובם. במאמרו גיגי קורא להמשיך

ולהגדיל את שיעור הסטודנטים והמרצים מדור ראשון כדי להעשיר את הגיוון בחברה. ד"ר עודד מקדוסי מקדיש את הטקסט להסבר התמורות שחלו במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל מאז שנות התשעים של המאה ה־20, ולפירוט הדרכים לשפרה לאור צמיחתה הרבה בתקופה זו, וגם המאמר של ד"ר שמחה גתהון עוסק בחינוך, אך גתהון נוגעת בזווית של חינוך בלתי־פורמלי, ומתארת את הישגי החינוך הבלתי־פורמלי ואת אתגריו בישראל. לשיטתה, החינוך הבלתי־פורמלי בישראל יכול לתת מענה של ממש לאתגרים במערכת החינוך, והנחלת חינוך בלתי־פורמלי איכותי תביא לבניית מערכת אינטגרטיבית בעלת ממד קוגניטיבי, רגשי, חברתי וערכי. ד"ר יפית סולימני אעידן עוסקת באפשרויות הפרוסות לפני צעירים במצבי סיכון בישראל, ומציגה הן את ההזדמנויות שהמדינה מימשה באמצעות התוכנית הבין־משרדית ("יתד"), הפועלת בישראל בשנים האחרונות בשיתוף עם רשויות מוניציפליות וארגונים חברתיים, והן את הצרכים שטרם מולאו, כגון הצורך בחיזוק תחושת השייכות בקרב פלח האוכלוסייה הזו, ופרופ' יפעת ביטון מקדישה את הטקסט שלה לדיון בקשר שבין השכלה גבוהה, משפט ופריפריה חברתית וגאוגרפית בישראל, ומגדירה מחדש את המודל "מוסד מקדם פריפריה" בישראל.

היות שביקשנו מן הכותבים והכותבות לעסוק בשני צידי המטבע, לא היה מפתיע לראות שכל אחד עסק,

בדרכו שלו, גם בזהויות בחברה הישראלית: נרטיב מרכזי בטקסטים היה הקריאה לצמצום פערים בין פלחי אוכלוסייה או קבוצות בחברה, והכותבים הציעו פעולות שיקדמו זאת. נושא הזהויות בולט במיוחד במאמר של פרופ' ביטון שהוזכר לעיל, וכן במאמרה של ד"ר יפעת ראובני, שתיארה את ספירלת הזהויות והתמקדה ב"שקופים" וב"נוכחים" בחברה הישראלית. מן הסיפור האישי־משפחתי שהיא מגוללת בטקסט ראובני מסבירה את ייחודיות החברה במדינת ישראל, ומדגישה את מערכת היחסים הסבוכה בין אלה שנטמעו לאלה המבקשים להיטמע בחברה הישראלית. פרופ' אבישי בניש עוסק בזהויות בחברה ובעשיית צדק חברתי באמצעות פעולה ממסדית רחבה. במאמרו הוא מציע שינוי חשיבה חברתי עמוק, דן בקביעת מדד לקיום בכבוד בישראל, ואף מציג פעולות שנעשו ופעולות שיש לעשות כדי להטמיעו. מאמרה של ד"ר תמי קצביאן נוגע בתחום התעסוקה והכלכלה. על פי מקרים ודוגמאות של פסקי דין בתחום העבודה קצביאן עוסקת באפליית מזרחים בעבודה, ומציעה נקודת מבט חדשה על הנושא. בין היתר, מאמרה עוסק בפתרונות הטכנולוגיים הקיימים למיגור הטיות של מגייסים ובאתגרים הטמונים בשיטות חדשות לגיוס עובדים באמצעות בינה מלאכותית. הסוגיה הכלכלית קיבלה במה נרחבת גם במאמרו של ד"ר עופר סיטבון, המוקדש לדיון מעמיק במערכת המיסוי בישראל המודרנית ובאופן שהמיסוי

הופך להיות כלי לעשיית צדק חברתי. סיטבון מציע תוכנית פעולה הכוללת שלושה מישורים עיקריים: שינוי מודל מערכת המס כדי שתהיה הוגנת יותר, הגברת השקיפות והנגשת מידע על פערי הרכוש בארץ, ולבסוף, לשיטתו, העמקת המיסוי על תאגידים. אנו שמחים שהצלחנו להביא פסיפס עשיר של קולות העוסקים בנושאים הנוגעים לכולנו בחברה הישראלית. כל קול פורס נקודות מבט מעניינות ואיכותיות ומונגש בצורה קולחת. נציין כי האג'נדה שהובילה אותנו באיסוף המאמרים היא אותנטיות. לנגד עינינו עמדה מטרה אחת - הנגשת הקולות והרעיונות של אנשי המדע ונשות המדע לקורא בצורה פשוטה וידידותית. לשם כך, בשל רצוננו להביא את הדברים לפניכם, הקוראים והקוראות, בצורה בלתי-מהונדסת ככל האפשר, אימצנו גישת עריכה קלה ונמנענו מהתערבות משמעותית בתכנים.

לבסוף, מילה לכותבים והכותבות - תודה גדולה לכם ולכן. תודה שהשקעתם מזמנכם להצלחת האסופה. בין שגרת היום העמוסה והעשייה הבלתי-פוסקת בתחומי המחקר וההוראה, תודה שמצאתם את הזמן ואת האנרגיה לתרום מהידע שלכם ולהשמיע גם פה את קולכם החשוב. כמובן, כל זה לא היה יכול לקרות ללא קרן אייסף, שלא רק סיפקה בית לאסופה, אלא גם הייתה לחוט השני הקושר בין כל הכותבים והכותבות. תודה לטלי בלייכר על עריכת הלשון המקצועית וללי מימון על עבודה העיצוב המצוינת.

תודה לשני אריאלי, מנהלת תוכנית הדוקטורט וארגון הבוגרים של קרן אייסף, שהייתה שותפה מרכזית בהפקת הספר ובהבאתו לדפוס, ותודה להנהלת הקרן שאפשרה לכל הדבר הזה לקרות. תרומתה של אייסף לצמצום הפערים בחברה הישראלית באמצעות הנגשת השכלה גבוהה נטועה, בין היתר, בקידום הון אנושי איכותי ורגיש חברתית לעמדות מפתח בחברה, הון אנושי המודע לבעיות בחברה ובה־בעת יודע להצביע על ההצלחות שראוי לשמר - כפי שהשתקף בטקסטים פה.

קריאה מהנה,

יצחק משיח